

Belo Letz:

O NOMINALNYCH VETACH.

Podstata a existencia jednočlenných viet.

Za vetu uznáva sa celok, ktorý má dve dominujúce predstavy: podmet a prísudok. Poznáme však aj také vetné celky, kde je len jedna z oboch hlavných častí. Či už druhá je v našom vedomí alebo nie, hovorí sa o vetnej elipse a o bezpodmetných a menných vetách.

Už v predhistorických časoch silné vonkajšie popudy vyvolaly v primitívnom človeku mocné citové vzrušenia, ktoré reflexívne dostaly slovný výraz v jednočlenných vetách.

Zaujímavé je, že všetci teoretikovia neuznávajú existenciu jednočlenných viet. Ich mienky shrnul prof. Jiráni.¹ Keď sa doplnia z inej literatúry, zistíme: Jednočlennosť niektorých vetných typov uznáva Delbrück.² Jeho stanovisko je kompromisné. Háji existenciu jednočlenných viet a kritizuje Paula. Ako si predstavuje Paul tieto vety? Prirodzene musí ich vysvetľovať ako nedokonale vety, pokladá ich za predikáty, ktorým chýba subjekt. Za nedokonale vety označuje Paul aj interjekcie, keď sa užívajú samostatne. Ak niekto dostane bitku, kričí: *jaj, jaj*, tak musíme si myslieť: bitka je subjekt a *jaj* predikát. A k uvedenému Delbrück poznáva: „Ja nemôžem potvrdiť túto mienku, lebo ňou vkladá sa do definície vety čosi ležiaceho mimo reči: Preto pridrievam sa toho, že i jednočlenné vety jestvujú a definujem vetu takto: Veta je z artikulovanej reči vyplývajúce vyslovenie, ktoré hovoriacemu a poslucháčovi zdá sa ako súvislý a uzavretý celok.“

Keďže Delbrück háji jestvovanie jednočlenných viet, rozdeľuje ich na interjekcie, vokativy a neosobné slovesá. Neskoršie neosobné slovesá vylúčil, čím charakterizoval neisté svoje stanovisko. S Delbrückom súhlasí L. Sütterlin, ktorý interjekcie, vokativy a citové vety označuje za „vetné kusy“.³

¹ Skladba latinského jazyka, I. str. 32 a n.

² Vergleichende Syntax, I. str. 74 a inde.

³ Das Wesen der sprachlichen Gebilde. Heidelberg, 1902. str. 151.

Ako vidieť z Delbrückovho citátu, H. Paul⁴ tvrdí opak; podľa neho vetu tvoria najmenej dva členy: „Nášmu tvrdeniu zdá sa protiviť, že sú vety, ktoré sa skladajú iba z jedného slova. Táto nesrovnalosť vysvetľuje sa tak, že v tomto prípade je jedna časť zvyčajne psychologický subjekt, ktorý ako samozrejmy nemusí mať žiadneho slovného výrazu. Môže sa zo spomenutého doplniť.“ Ďalej upozorňuje, že v obyčajnom rozhovore odpoveď na otázku býva často jednočlenná (na pr. *Kto Ťa ubil? Jano.*), lebo sa môže doplniť z otázky. Vyslovil teda teóriu „zamlčaných častí“, hoci je veľký rozdiel medzi odpoveďou na otázku a primitívnymi prejavmi ľudského hovoru, ktorý predpokladá silné vzrušenie. Jednočlenné vety neuznal W. Wundt,⁵ ktorý hlása teóriu úplných a neúplných viet. Hľa, suma jeho mienky: Ak niekto vynechá niekoľko slov z vety, tak mu vraj v skutočnosti nezáleží, aby sme počuté uznali za vetu. Vznikajú tak neúplné, okyptené vety, ktoré my v ďalšom smysle významu vety poriadime. Poslednou hranicou takejto neúplnosti vetnej je slovo ako konečná ekvivalentná čiastka reči vo vete. Tento vetný ekvivalent môže mať vetný charakter, ale v tomto prípade je rečový význam veľmi neistý, i musí sa často doplniť. Príklady, ako: *Karol! oheň* a pod. sú podľa Wundta iba doplnujúce výrazy a neosobné slovesá (na pr. *prší*) pokladá za vety oznamovacie, ktoré nie sú jednočlenné. Prof. Jiráni popiera správnosť tvrdení Wundtových (l. c. str. 34) a stavia sa rozhodne na obranu jednočlenných viet. Jestvujú, ide len o ich druhy a formy. Pre jednočlenné vety sa vyslovuje tiež J. Baudiš.⁶ Sú mu kolískou indo-euroopského slova; zvlášť nominálne vety jednotaktové, na pr. *sneh*, sú základom nielen gramatického slova, ale i verbálnej vety. Horlivým obhajcom a vysvetľovateľom týchto starých typov vetných bol J. Zubatý, ktorý na ne sústavne upozorňoval.⁷ Uznáva existenciu jednočlenných viet, hoci cítime akúsi neistotu, keď vo *Věst. Čes. akad. X. 1901, str. 525* čítame: „Či máme citoslovká, ako *ach, ó* a pod. počítat medzi vety či nie, je skutočne otázka osobnej chuti.“ Určitejšie vyslovuje sa pre onomatopoeické interjekcie, bežné v ľudovom hovore. Keďže bezsponné vety sú prastaré, v staroindických pamiatkach pravidelné, J. Zubatý zavrhuje názor Delbrückov, že vznikly elipsou spony práve tak, ako vety bezpodmetné elipsou podmetu. Zaujímavé je poznanie, že najvyspelejšie jazyky podobných viet nemajú (francúzština, angličtina).

V posledných rokoch zaslúžil sa o skúmanie nominálnych viet Fr. Trávníček. Najskôr v článku „O jmenné větě v češtině“, kde názorne naznačuje stav jednočlenných viet nominálnych v

⁴ Principien der Sprachgeschichte, str. 129.

⁵ Völkerpsychologie, II. str. 239.

⁶ Věstník Čes. král. společnosti nauk 1910, str. 4.

⁷ Věst. Čes. akad. 1901, str. 525 a n., Sbor. fil. I. 160—161 pozn., II. 85. pozn. V. 11. pozn. a VI. 116.

starej češtině a pozoruje ich vývin až po naše časy, novšie vydal dielo „Neslovesné věty v češtině“. Trávníčkove poznatky sú základom aj pre štúdium jednočlennej vety v slovenčine.

Nominálne vety.

Všetky teorie o vývine ľudského hovoru zväčša predstavujú primitívneho človeka ako individuum nehovoriace, ktoré vydávalo prirodzené zvuky sťa nejaké zviera. Človek sa vraj podobal neskúseným tvorom, ktoré až po dlhom vývine všimajú si svojho okolia, pozorujú svet, rozlišujú nesmierny počet vecí a napokon vymýšľajú pre ne slová, ktoré vraj boli veľmi blízke zvieračím zvukom. Interjekcie a slová vo funkcii číro menovacej pokladajú sa za prvé slovné prejavy primitívneho človeka. Rozvoj mien podporovala potreba dorozumieť sa. Ostatné čiastky reči vznikly iba neskoršie, lebo adjektíva, číslovky, slovesá a pod. predpokladajú už rozoznávanie a pomenovanie predmetov a sú ďalším štádiom zdokonalenia hovoru. (Wundt ³II. str. 2. n.)

Prirodzený vývin podmieňuje najskôr vznik citoslovečných viet. Z ich významove nedokonalého charakteru plynie, že časom nestačily vyjadriť určité predstavy. I musel sa hľadať foneticky a významove pevnejší tvar, ktorý sa neskoršie tradíciou ustálil, čím sa dal základ pre nominálne vety. Vznikaly za dvojakého predpokladu: reflexívne za silného vzrušenia a z potreby vysloviť sa. Nominálne vety boli vlastne pokročilejším štádiom viet interjekcionálnych, s ktorými spojuje ich okolnosť, že v novších časoch strácajú svoju vetnú samostatnosť a menia sa niekedy i významove.⁸

Prechod medzi nominálnou a verbálnou vetou tvoria bezkopulové vety, o ktorých sa hovorí ako o elipse slovesa „byť“. Neide však o vynechanie spony, lebo jej v najstarších časoch nebolo, ale o prechodné štádium od menných viet k slovesným.⁹

Složitejší stupeň nominálnej vety predstavujú dvojčlenné vety: *sluby-chyby*. Baudiš (l. c.) tvrdí, že sú vlastne spojením dvoch jednotaktových viet menných. Takéto príklady prezradzujú akúsi umelkovanosť a už pokojnú asociáciu predstáv, ráz mimovoľnosti teda v nich necítiť. Novšie štádium podľa Baudiša máme vidieť v príkladoch: *úbohý otec!* Vznikly vraj splynutím dvojtaktovej vety. Jeho tvrdeniu odporuje však okolnosť, že prívlastkové vety nominálne sú zvyčajne reflexívne, vznikajú za vzrušenia, pokiaľ dvojtaktové vety, ako sme zdôraznili, nemajú stopy citovosti, skôr rozvahy a úsudku. Veď sú časté v prísloviach.

Terajší stav nominálnej vety presvedčuje, že ju právom možno pokladať za archaizmus. Vyspelé jazyky jej skoro nemajú, najmä v písme jej ubúda i tam, kde v živom hovore je pomerne častejšia. Nahradzuje sa vetami slovesnými. Niekedy ju ťažko

⁸ Trávníček, List. fil. XLVII. str. 22 a n.

⁹ J. Baudiš, Věst. Č. K. S. N. 1910, str. 4.

zistiť, lebo významove a funkčne klesne na adverbium, ba niekedy nominatív stane sa slovesným tvarom (na pr. *treba*).

Nominálne vety v slovenčine.

V dávných dobách vyjadroval sa nominatívom predmet alebo osoba, ktorá niekoho mocne vzrušila, alebo na ktorú sa volanie viazalo. Z uvedenej charakteristiky nominálnej vety plynie, že podobné prípady vystihujú i mätný dej, ktorý je s nimi v úzkom súvisi, a práve pre dejový fond necítíme ich menovaciú funkciu toľme ako dejovú. Upozorňuje na ne Zubatý¹⁰ a zapodieva sa nimi i Jiráni vo svojej Skladbe.

Poznačíme niektoré príklady zo slovenčiny: *Korheľ! odpľul si Pažítku.* (Martin Kukučín, II. str. 91.) *Princezna! skríkol Paško a na čelo naskočily mu žily.* (M. K. IV. 73.) *Flandry! kričal mužský hlas z pootvoreného okna.* (M. K. VII. str. 72.) *Krajan-ka! usmial sa kupec ukážuc dievčaťko učiteľovi.* (M. K. VII. str. 121.) *Sláva! ozvalo sa mu z tisíc hrdiel na slovenskej strane.* (Gregor Tajovský III. 21.) Niekto vybehne na ulicu a prestrašene volá: *Oheň!* (Úzus.) Citové vzrušenie, podobnými jednočlennými vetami vyjadrené, je rozličné, na pr. *oheň!* a *sláva!* V prvom prípade ide o strach, ktorý oheň vyvolal, v druhom o nadšenie, kde nie *sláva* je prameňom výkriku, ale osoba, ktorej sa privoláva na slávu.

Ak je afekt veľmi silný, takéto nominatívy mimovoľne sa zdvojujú, alebo i viac ráz opakujú: *Lucia, Lucia! volali chlapci od želez.* (M. K. VII. 72.) ... *a páni bratia spia, zavolám: zrada, zrada!* (Reštaurácia, str. 112.) *Mnohí dali sa do plaču ... a... kričali: pomsta, pomsta!* (Bratova ruka 15.) *Sláva, sláva, sláva! Stotisíckrát sláva! spina ruky, že videl Svätú zem.* (Gr. T. IV. str. 103.) *Statok-statok! Poďte mi pomôcť, vyvediem statok!* (M. K. I. str. 96.)

O interjekcionálnej povahe podobných menných viet hovorí okolnosť, že bývajú spojené s citoslovkami: ... *soľva slovo dokonat, už Mikuláš skrívil tvárou i vyvolal; ha, krivoprisažník!* (Br. r. 45.) *Ha, zrada! vyvolal jeden...* (Bozkovci, str. 56.) *No, la, hnevty!* (Gr. T. III. 32.) *Āch, kabát, kabát! Veru kabát: či ta bude kedy môj Krt nosiť?* (M. K. III. 237.) *Ej, svoboda, svoboda, svobodienka moja!* (Gr. T. II. 56.)

Podľa teorie Baudišovej prívlastkové vety nominálne predstavujú novší stupeň vývinu. Bývajú zasa s interjekciami: *Tofkina tvár predĺžila sa s úžasom — jej pery šeptaly: Planý svet, planý svet!* (M. K. I. 76.) *Boží dar! Hej, zjedol bys' ho ešte kedysi.* (M. K. I. 83.) *Boháč, strašný boháč! Peniazmi sa obsýpa.* (M. K. I. 179.) *Pekná zábava! pohodila Kafica vzdorovite hlavou.* (M. K. IV. 103.) *Āch, nešťastná vojna! zapupela nať...* (M. K. II. 244.) *Oh, krásne dni, kde sa sberá po-*

¹⁰ List. fil. 36, 1909. str. 239.

žehnanie božie! (M. K. V. 7.) Okrem uvedených kategórií príkladom dvojtaktovej vety je: *Kmotor lebo lotor, zavolá hnevite Barina.* (Rešt. 81.) Veľmi časté je *Posmech! Hanba!* na pr.: *Posmech! Hanba! a na dôkaz toho stala a napľula pred Samka.* (M. K. III. str. 14.)

Povedľa uvedených nominatívov, ktoré majú vetnú platnosť a vznikly zo silného afektu, v dnešnej slovenčine je rad jednočlenných viet, ktoré na prvý pohľad nie sú substantívami. Tvrdí sa o nich, že boly menami kedysi s vetnou povahou. Časom, keď jazykový vývin už vyhybal primitívnym vetám, zmeravely a ich nominálna funkcia stala sa nezreteľnou. So stránky tvarovej sú to nominatívy, ale podľa ducha moderného jazyka pokladať ich možno skôr za príslovky ako za vety primitívne. Ide o vety, ktoré klesly v príslovky.¹¹ Majú však podnes istú mieru vetnej samostatnosti. Býva po nich vetná prestávka.

Príslovkový charakter takýchto nominatívov v češtine skúmal tiež Trávníček (Listy fil. XLVIII. str. 23.). Zo starých listín uvádza najmä: *div, smrt, touha, bolest, tesknost, strach, hanba.* I v slovenčine väčšina z nich má ráz príslovkový: *div, strach, hanba; šťastie, škoda, žal.* Pravda, nie sú omedzené na spojenie s infinitívom ako v češtine, ale niekedy býva pri nich väzba genitívu predmetu, ktorá je ostatne i v češtine, na pr.: *Škoda ho, že si svoje nôžky máča.* (Lud. pieseň.)

Príslovkové nominatívy nemajú už dnes povahu slov, ktoré vznikly vo vzrušení. Terajšie ich užívanie nie je podmienené afektom. Nevyslovíme ich reflexívne, ale vedome ako časť vetného celku. Nemožno však poprieť u nich ni vzrušenia ni mimovoľnosti v dávnej minulosti, o čom svedčí ich význam. Keď niekto zvolal na pr. *div!* po krátkej prestávke vysvetlil, prečo sa čudoval. Ak bola táto prestávka taká krátka, že prirodzený afekt musel byť potlačený skorým vysvetľovaním, samostatnosť výkriku *div* alebo *hanba* trpela. Častým opakovaním podstatné meno strácalo i svoju vetnú funkciu.

div: *Div, že sa za vlasý nepochytili.* (Kocúrko, str. 28.) Povedľa *div* vyskytuje sa tiež *divoľa*, vzniklé zaiste z pôvodného *div*, ktoré kleslo na adverbiam: *Nie divoľa, Cyríl vieš, že ta nezná.* (M. K. VII. 32.) *Večer, už potme, keď šli kosci domov, div boží, že sa tackajúci... nepoprekávali.* (Gr. T. V. str. 6.) Subst. *div!* je časté vo spojení: *div nad divy; Ale div nad divy, čo sa sfalo.* (Prostonár. povesti, soš. 6. str. 20.) — Ako hľadieť na príklady: *Hovädo na div — len za mäso dali osemdesiat zlatých.* (M. K. I. 212.) *Úroda na div, jačmeň v tom samom ani múr.* (Kuk. I. 226.) Nie sú podobné, ako: *Bežal, klobúk na hlave?*

hanba: *Hanba, že neprišiel.* (Úzus.)

šťastie: Spojkou *že* je k nasledujúcej vysvetľovacej vete spojené, tak že po ňom vždy býva vetná prestávka: *Šťastie, že ich*

¹¹ J. Zubatý, Sbor. fil. VI. str. 116.

má kto prišívaf. (M. K. I. 206.) *Šťastie, že som mu ich stavila, bola by mu tá hustá krv sadla na srdce.* (M. K. IV. 86.) *Šťastie, že i tak bola celá dedina na nohách.* (Gr. T. I. 67.) *Ā šťastie, že ich nebol pochrámal.* (Prost. pov. soš. 8., str. 132.) *Šťastie, že mesiac zašiel za oblak.* (Timrava, Ded. povesti, str. 65.) S interjekciou: *Āch, šťastie, že to aspoň nevie, čo sa robí.* (M. K. III. 124.) V poslednom príklade je adverbialnosť slova *šťastie* porušená; ide teda skôr o jednočlennú vetu, ktorá je spojená s interjekciou.

škoda: Bývalá menná veta *škoda* má pri sebe väčšinou genitív predmetu, čo svedčí o slovesnej povahe menných viet. Prokop Lang (Rozpravy filologické 19, 21) v doklade *škoda čoho* vidí ešte starší stav ako stč. *div* vo význame *je div: Nuž škoda ho, škoda.* (M. K. II. 20.) ... *a škoda vás, že so skupánom držíte.* (Rešt. 56.) *Škoda, že sme nie viac mladí.* (Kal. Milkov hrob 35.) *Velká škoda, že sme nemali príležitosti.* (Hrušovský, Takí sme boli 27.) S interjekciou: *Ēj, škoda vás, vaša milosť pán brat, že nedržíte s nami.* (Rešt. str. 12.)

pravda: *Pravda, až do nedávna úfala stará Katrena, že i jemu najde pristupky.* (M. K. I. 7.) *Pravda, krštené je dokonale.* (M. K. IV. 74.) *Pravda, ľalija moja, pravda ako Boh na nebi.* (Brat. ruka 25.) *Našli sa, pravda, i takí, čo ich skutok schvalovali.* (Gr. T. I. 31.) *Pravda, keď si ich obliekla, nepoznal ju ani vlastný muž.* (Gr. T. V. 82.) Ako nadobúda menná veta slovesnej povahy, ukazuje slovenské *pravda*. V púchovskej doline podľa svedectva Pastrnkovho objavuje sa *pravda* ako sloveso: *pravdace = pravda + te*, kde *te*, osob. koncovka 2. os. plur., je hláskoslovne zmenené v *ce*.

žiaľ: *Žiaľ, že celá naša kultúra smeruje k tomu, pozbaviť nás toho pokladu.* (M. K. V. 263.)

znak: *Pivnica je otvorená, znak, že Korbela je v chýžke.* (M. K. II. 41.)

bieda, beda: Tvar *beda* môžeme pokladať za adverbialný, skrsol zo subst. *bieda*. Býva často *beda + dat. osobného zámena*. O tomto spojení platia poznámky už uvedené: *Nič mi je, duša, nič, ale tebe beda!* (Brat. ruka 56.) *Āle chlape, beda ti, jestli má oklameš.* (Concordia 351.) Z povahy *beda* plynie, že citiť z uvedených dokladov i silný afekt. Či klesnutie *bieda* v *beda* nemá niečo spoločného so sekundárnymi interjekciami? (Porovnaj *chvalabohu! s chvála mu!*) V tom prípade vyššie uvedený výklad nebol by správny.

beda + dat. subst.: *Ā niekto vezie do dediny cez mestečko kasňu, fruhtu, beda domácim.* (Gr. T. IV. 121.) *Snehu vyše kolien — vám ženským bieda.* (M. K. VI. 95.)

zima: *Zima, dych mu počalo staväť, v nohe tiež štíepalo.* (Gr. T. II. 13.) *Hi, zima, že klince strieľaly.* (Úzus.)

treba: Zaujímavý dôkaz klesania vetnej samostatnosti poskytuje nám slovenské *treba*. Pôvodne menná veta, kleslá na

adverbium, má teraz v niektorých nárečiach slovesný charakter (Porovnaj *pravdaceľ*) Ako príklad uvádza Trávníček východnú slovenčinu, kde povedľa *treba* je tvar *trebalo* s preteritálnym významom: *Zajac vipitvaní buľ, lem ho trebalo upesc.* (Czambel, Slov. r. 272.) Nielen vo východnom nárečí, ale i v Trenčianskej počuť: *Ej, to ci veru netrebalo!* (Úzus.) Z terajšej akosi slovesnej funkcie *treba* je jasné, že literárna slovenčina nedovoľuje užívať pri *treba* sloveso *byť*. Nesprávne by bolo: *Môj otec hovorí, že je treba sa modliť.* Krajšie a s charakterom *treba* shodnejšie je: *Môj otec hovorí, že treba sa modliť.*¹²

vera-veru: *Ej, vera videl. Tam ešte sedí.* (M. K. VII. 89.) *Veru! Musíš gazdovať, ako iní gazdovia.* (M. K. VII. 104.) *Ej, vera jích nedohoňime, bo Janko ma fatoša silnejšieho ode mňa.* (Czambel, Slov. r. 224.) V češtine sú len formy sekundárne (akuzatívne): *Na mou věru* a pod.

voľky-nevoľky: Pochádzajú od *vôla* a sú príslovkami: *Voľky-nevoľky cíti sa poníženou pred ňou.* (M. K. IV. 41.)

So skupinou príslovkových viet nominálnych vraj úzko súvisia výrazy, ktoré označujú čas. O nich Zubatý a Jiráni tvrdia, že mohli byť kedysi menné vety. I uvádzajú na pr. lat. *nox, dius*, ako také nominatívy. Indické pamiatky ich majú tiež nešíselný počet. V našom modernom jazyku zdá sa byť vypravovanie, ako: *Ráno, vyšlo slnko...* neobvyklé a umelé. Práve tak ako Riman v *nox* necítil samostatnú vetu, i *ráno* svojou povahou je iba príslovkovým určením času.

Večer, už poľme, keď šli kosci domov, dív Boží, že sa fac-kajúci... nepoprekáľali. (Gr. T. V. 6.) Vyslovila sa mienka, že mená: *ráno, večer, dnes týždeň* a pod. sú tvarom akuzatívny. Zubatý myslí, že sú nominatívy, hoci ich forma je identická s akuzatívom.

Nielen niektoré príslovkové určenia času vykladajú sa za pôvodné menné vety, ale i adverbia miesta a spôsobu. Najmä *kraj, koniec* + *gen.* ako miestne určenia na otázku kde? zdajú sa byť skôr nominatívami ako akuzatívami. V slč. ťažko najst' istý doklad. Z češtiny Trávníček uvádza: *Konec lesa byla chaloupka.* (Hošek, Polnic. 36.) *Ťujaj kmotrička, bolo to na kraj sveta, pri samučkej Trantarii.* (M. K. III. 238.) *Na kraj* je isto akuzatí-

¹² Pôvodne nominatívom je i staročeské *lžě*. V slovenčine *lžá, lže* nebýva. Až v novšom čase snažia sa niektorí spisovatelia *lžá* zaviesť, ale márne, keďže v slovenčine miesto *lžá, lže* máme *možno*. Povahou *lže* je blízke nášmu *treba*, lebo sa ho užíva v slovesnom význame.

Nezvyčajný je v slč. doklad: *Chyba lávky! Neostaneme.* (Hrušovský, Zo svet. vojny 173.) V slč. nie je udomácnený! Zo seminárnych poznámok sa dozvedáme, že Zubatý pokladá *chyba* v stč. za predložku s genitívom. *Chyba lávky* vysvetľuje sa ako *nieť lávky*. Pôvodný nominatív *chyba* klesol čiastočne v príslovku a čiastočne v predložku: — *ta čo ci dam, chiba totu ihlu čo mam!* (Czambel, Slov. reč 341. Vyňaté z článku Trávníckovho.) Tu *chiba* je príslovkou.

tív! Ani význam výrazov *až strach*, *až radosť* nie je dnes bez príslovkovej povahy. Pripisuje sa im vetná platnosť. Na pr.: *Ona sa pekne hrdie, až radosť*. (M. K. V. 34.) *Útekal, až strach*. (Úzus.) *Ā chlapec sa tak chytil, až len radosť*. (Gr. T. V. 90.) I výrazy *až radosť*, *až strach* mali pomôcť odstrániť staré nominálne vety.

Často v slohu, ktorým preniká vzrušenie, sú archaistické doklady takzvaných prívlastkových menných viet. Podľa uvedeného vývinu nominálnych viet vidieť, že v pradávnych časoch vlastnosť osoby alebo veci označovala sa jednoduchým pripojením adjektív k substantívam, čím vzniklé dvojčlenné výrazy tvorily samostatnú vetu nominálnu. Bezkopulovým spojovaním mien osôb a vecí časté boli takéto vety: *Výška chlapa, zelená šafa, klobúk na hlave*.

Podľa Trávníčka menná veta, ku ktorej vzťahovali sa prívlastkové vety v inom páde, zostávala v nominatíve. Pokiaľ moderné jazyky podobným väzbám vyhýbajú, v ukrajinských rozprávkach sú časté. Niektoré príklady zo slč. zistovať možno najmä pri stručnej charakteristike osôb: *Môj bačik je dekánom v Chocholove: mojej mamy vlastný brat, červený pás, veľiká fara — boháč*. (M. K. I. 205.) *Tu naň zavolá s druhej strany jeden starec — temeno holé, brada dlhá*. (Prost. pov. soš. 9. 35.) *Jiskra je už človek starý, nos orličí, oči bystré ako strely, vrásky po čele a na tvári*. (Milk. hrob 28.) *Predseda silák, široké plecia, siahla z výše, havranný vlas, čierne oči, čierne fúzy, hotový Černošorec až na plnú tvár*. (Gr. T. II. str. 85.)

Prívlastkové menné vety prispôbujú sa dnešnému stavu vety. Nominatívy nahrádzujú sa inými pádmi a vetná prestávka sa nezachováva. Vetnú povahu jasne možno pozorovať u prívlastkových viet s atribútom *samý!*: *Tie chochole, tie čakovy, tie portépee a hviezdičky, tie šnúry a kystky — všetko samá pozlátko, samý blesk, klam a mam!* (M. K. I. 240.) *Boky a hlava — samý, samučký vráž*. (M. K. VI. 149.) *I veru tak u nás: nofár-Žid, rychtár-žid... doktor, fiškál — samý žid*. (Gr. T. I. 112.)

Sem možno zaradiť i nominálne súvetia, ktoré s vývinového hľadiska sú novšie a hotovejšie, ako prívlastkové menné vety. Časté sú najmä v slk. prísloviach: *Malí páni, malý hnev*. (Rešt. 20.) *Dlhé vlasy, krátky rozum*. (Úzus.)

Niekedy obsahuje každá dve časti: subjekt a predikát: *Áký pán, taký krám. Ā jaká matka taká Katka, jaký otec taký syn, aké drevo taký klin, aký mlynár taký mlyn*. (Rešt. 28.) *Áký človek, taká obyčaj*. (Záturecký, Prisl. 6.) *Áký život, taká smrť*. (Prisl. 7.)

Za vyspelé vety uznávajú sa príklady, složené z mena a príslovky. Tento spôsob vyjadrenia mysleného celku je častý najmä v sanskrte a ruštine, kde kopulu užiť vôbec nemožno. Vo vetách subst. + adverb. nechýba s vývinového stanoviska nič,

neide teda o elipsu spony, ale o isté štádium vetného vývinu: *Zámožnejši poklusávajú na múloch, chudobnejši idú pešky, v jednej ruke klobúk, v druhej ohromná šafka na utieranie znoja.* (M. K. IV. 32.) *Oj vyšli sme rozšírenými plachtami na široké more — hrdosť v srdci, bezpečnosť, sebadôveru v oku.* (M. K. V. 79.) *Na duši ťažká vina, v srdci páľčivá rana.* (M. K. V. 113.) *Annulka Štefanovi zašeptala: v parte anjel, a čert v čepci.* (Rešt. 119.) *V chýži zima, deti v službe, žena chorá.* (Gr. T. V. 120.) *Až vyrástol na krásneho mládencu, v tvári dve ruže, v očiach dve hviezdy, na jazyku strieborné struny.* (Prost. pov. soš. 9, str. 37.)

Naši spisovatelia radi užívajú uvedených mien spojených s prislovkovým určením, lebo nimi sa vytvára dejová dramatickosť a slohová stručnosť. Na pr.: *Vstúpili do chýžky. Je pekne vybielená, nado dvermi polička s krčiažkom a pohármí. V kúte veľiká hĺnená pec. Na štíte stôl, popri stenách lavice.* (M. K. II. 42.) — (Izbica.) *Bola neveliká, na štítnej stene obrázocky... pod povalou polica s miskami a krčiažkami. Dookola lavice. V jednom kúte stôl, v druhom postel, v tretom rozsiahla pec, teraz ešte teplá.* (M. K. I. 186.)

Ešte častejšie je hromadenie nominatívov, keď vystihujú predstavy, ktoré vypravovateľa vzrušujú. Každý takýto nominatív má vetnú platnosť. I prichádzajú takto k sebe substantíva významovo veľmi rozdielne: *Otec — retaz od hodínok, mašľa a pod.: Tu bolo veselo. Vravot, brnk pohárov, vivaty, pesničky.* (Rešt. 75.) *Ā krik, spev, piskot, devätoraká hudba a každá inú nôtu, k tomu vykrikovanie a vábenie a medzi to varme vitš.* (Gr. T. III. 111.) *Krik, piskot, rev, grúlenie, i v chýži detský plač a plienky.* (Gr. T. V. 105.) *Ā boľy veľké hody. Zemiaky, biely chlieb, víno, kyslé mlieko a kukuričné súľky.* (Hrušov. Zo svet. voj. 149.) *Okolo štvorhranných stolov hromada rozgurážených lanďlerov, šum, treskot, spev a bojovné hulákanie, ťažký výpar spotených tiel, kúr, dym.* (Hruš. Zo svet. voj. 149.)

Pradávnno, keď reč vznikala, nominatív nebol teda čiastkou vety v dnešnom smysle, ale sám tvoril vetu. Stopy tohto užívania mena nachodíme v reči aj teraz, hoci je už nominatív zvyčajne predmetom. Jiráni hovorí v takomto prípade o psychologickom podmete. (Skladba 74.)

Psychologický subjekt je dominujúca predstava celej vety. Skoro vždy sa chce obrátiť naň pozornosť, dávajúc mu dôraz. A preto Wundt (II. 270 n.) chce nahradiť názov psychologický podmet vhodnejším „dominujúca predstava“. Proti nemu Paul (124 pozn. 1.) namieta, že aj predikát môže byť dominujúcou predstavou a pokladá starší názov za lepší.

Psychologický podmet býva, ale nemusí byť vyslovený nominatívom. O logickom alebo gramatickom podmete to nemožno povedať, lebo je vždy v nominative. Psychologický podmet je

hojný v sanskrtských rozprávkach, kde tvorí takzvaný titulový podmet. Tvorí samostatnú vetu na počiatku dnešnej vety. Pokiaľ v češtine ukáže sa naň demonštrativným zámenom po vetnej prestávke, v slovenčine ukazovacie zámeno v tejto funkcii nenachádzame. Časté však je zámeno relatívne: *Človek, ktorý je nepokazený ešte tokom sveta.* (Kal. Láska a pomsta 3.) — *udaľosť, ktorá sa prihadzuje len na fieru.* (M. K. IV. 92.) *Šťastný človek, čo nemusí sa miešať medzi sukne.* (M. K. V. 196.) *Pohľad, ktorému naozaj len on rozumie.* (M. K. IV. 124.) *Hriech, ktorého u nás dostal nebývalo.* (M. K. IV. 25.)

Tieto predhistorické vety vznikaly tak, že sa pomenovala asi osoba alebo vec a potom sa o nej niečo povedalo; pri čom predstava nemusela byť psychologickým podmetom a určovala sa ešte zámenným tvarom subjektovým. Titulné nominatívy patria medzi najstaršie tvary čiro menujúce.

Pri štúdiu jednočlenných viet od začiatku narážalo sa na podstatnú ťažkosť: ide o objasnenie takých jazykových zjavov, ktoré korenia v predhistorickej dobe. I nie div, že o podstate a existencii starých typov vetných sú mienky odporujúce. Všetky teorie nemajú dostatok písomnými pamiatkami potvrdeného základu, i sú hmlisté a neurčité. Veď kto vie, či niektoré zjavy, ktoré pokladáme za doklady jednočlennej vety, nie sú sekundárne, skrslé v novej dobe. Najmä nominálne vety vyvolávajú veľa pochybností. Či v niektorých prípadoch predsa neide skôr o vetnú elipsu, kde vynechanú kopulu alebo hociktorú inú časť vetnú môžeme si doplniť a zbytočné je načierať hlboko do jazykového vývinu predhistorického?

Samo Czambel:

Z MENŠÍCH ŠTÚDIÍ O SLOVENČINE.

Mnohé cenné štúdie dr. Sama Czambela nie sú už prístupné našej verejnosti, preto zo starých Slovenských pohľadov a z Czambelovej pozostalosti budeme uverejňovať jeho menšie štúdie o slovenčine, najmä tie, čo majú pre nás aj teraz praktický význam.

Raz a krát.

Obyčajne násobíme pridaním slova *raz* alebo *krát*. Posledné zdá sa byť viac českým, ale kedysi ho i Slováci hustejšie užívali. Slovo *krát* je príbuzné so slovami *čítať-čítara* a samo o sebe ani u nás ani v češtine ničoho neznamená, vynímajúc „krát“, kde značí tolko, ako „násobilka“. Naproti tomu *raz* je slovo samostatné, zachované v mnohých pádoch skloňovaním: *z razu, od razu, po raze, razom*. Ono ide dľa vzoru *dub* a vedľa nového množ. genitívu na *-ov* (čuteľného menovite v Tekovskej)

zachovalo starý množný genitív bez koncovky, teda vedľa *päť razov*,¹ *šesť razov* hovorí sa *päť ráz*, *šesť ráz* (tak ako *do tých čias* miesto *do tých časov*; tvar *čias* je tiež starý množ. genitív). Často robia sa chyby i v slovách s „krátom“ i v slovách s „razom“. Tak nejedni píšu: *dva ráz*, *tri ráz*, *štyri ráz*, a zasa: *päť rázy*, *šesť rázy*, *sto rázy* atď. A to sú veru veľké chyby. Či môžeme správne povedať: „Bol tam za dva rokov, za tri rokov, za štyri rokov?“ Alebo či môžeme rieť správne: „Žil tu za päť roky, za šesť roky, za sto roky?“ Toľko má vedieť každý o číslovkách, že *jedon* žiada nominatív jednotný: za *jedon rok*; že *dva*, *tri*, *štyri* žiadajú množný nominatív: za *dva roky*, za *tri roky*, za *štyri roky*, ale ostatné číslovky, počnúc od *päť*, že žiadajú množný genitív: za *päť rokov*, za *šesť rokov*, za *sto rokov* atď. Dľa tohoto máme teda písať vždycky takto:

jedon raz — *dva, tri, štyri razy* — *päť, šesť, sto, tisíc ráz*.

Prípady: *päť rázy*, *šesť rázy* alebo *päť razi*, *šesť razi* sú rovnako chybné; treba si zapamätať, že *raz* je celkom samostatné slovo, preto nech sa vždy píše odlúčene od číslice, teda: *dva razy*, *tri razy*, *päť ráz*, *šesť ráz* a pod., a nie *dvarazy*, *trirazy*, *päťráz*, *storáz* a pod.

Tak, ako s *razom*, mali by sme nakladať i s *krátom*, keby *krát* bol samostatným slovom. Písali by sme: *jedon krát*, *dva krát*, *päť krát* a pod. Ale slovo *krát* zadržalo sa natoľko, že príkladá sa k čísliciam temer ako koncovka: *jedonkrát*, *dvakrát*, *päťkrát* ap. Slovo *krát* má sa teda vždy dovedna písať s číslicou.

Jednať.

Sloveso *jednať* vplyvom nemeckého *handeln* veľa ráz užíva sa u nás nemiestne. *Jednať* so zvratným *sa* v živom jazyku slovenskom znamená len toľko, ako „shodovať sa o cenu“ nejakej veci. Inokedy tohoto slova nemali by sme užívať, lebo ono v Slováckovi-čitateľovi budí daromné nedorozumenie. A preto vzdelaní Slováci, ktorí dbajú na správnosť svojho jazyka, nech vyhybujú germanizmom pri *jednať sa*. Hovorme a píšme:

tu *ide* o moju česť (nie: tu *sa jedná* o moju česť);
ide alebo *beží* mu o život (nie: *jedná sa* mu život);
 tu *ide* o to, aby... (nie: tu *sa jedná* o to, aby...);
 na sneme *rokovali* o tej veci (nie: *jednali* o veci);
 na súde *pokonávajú* už tú vec (nie: *pojednávajú*);
pokonávací poriadok (miesto č. *jednací* rád);
pokonávací jazyk, *profokol* a pod.

Zriecť sa a odriecť sa.

Zriecť, *odriecť sa* *niečoho* hlboko je u ľudu zakorenené, ale spisovatelia vždy viac a viac im vyhybujú na prospech nezdomácných slov *upustiť*, *odstúpiť od niečoho*, *vzdať sa niečoho*.

¹ Tvar *razov* neujal sa v spisovnej reči. Miesto neho je vždy dôsledne *ráz*.

Čítal som: „Otec môj chcel odcestovať, ale *upustil* od toho úmyslu.“ Slovák to ináč povie: „Otec môj chcel odcestovať, ale *sa toho zriekol*“. Alebo čítaš: „*Odstúpil* z úradu“, hoci Slovák povie: „*Zriekol sa* úradu“. Čítaš: „*Vzdal sa* budúcnosti“; Slovák povie: „*Zriekol sa* budúcnosti“.

Keďže *zrieť sa niečo* v tomto smysle Jungmann vo svojom slovníku nezná, ba ani Kott nemá preň citátov z češtiny, poznamenávajúc len toľko, že smyslom odpovedá slovesu „vzdat sa“, z toho možno uzavierať, že je ono u Čechov nie bežné.

Otázka je, či *zrieť, odrieť sa* nie je maďarizmom? Ono odpovedá slovesu „lemond“, tým by sa táto domnienka podporela, — ale jednak je tomu nie tak: *Zrieť sa*, hoc ho Česi málo znajú, je dobré slovo slovenské, lebo v obidvoch podobách majú ho i veľké jazyky slovanské. Poliaci povedia v tom istom smysle: *zrzec się czego*, Rusi: *отре́сся от чего*. Je teda hodné úcty v našom jazyku!²

² Štúdie „*Raz a krát*“, „*Jedna*“ boli uverejnené v Slovenských pohľadoch, roč. X. 151—2. Podpísal ich J. Skultéty, ako to sám spomína v SP. XXX. 62, lebo S. Czambel nemohol vtedy písať do SP. pod svojim menom. O *zrieť, odrieť sa niečo* písal S. Czambel v SP. XII. 254 pod značkou —ský (t. j. Ján Vlkolinský, čo bolo jeho staré pseudonym). Czambelov text podávame temer bez zmeny. Redakcia.

Peter Tvrдый:

CHYBNÉ SLOVA A VÄZBY, KTORÝM TREBA V SLOVENČINE VYHÝBAŤ.

Namiesto: hovorme a píšme:

D

dajme tomu
ďalšia časť je germanizmus, ak
sa nerozumie časť v priestore

dať oheň
dbať niečoho
ďelaký
dielovedúci
dľa (podľa) *mojej vedomosti*

dliet
dmýchať
dna
doba,¹

dlhú dobu som ťa čakal
docieľť niečo
ďodnes

povedzme, že
ostatok

vystreliť
dbať na niečo, o niečo
ďaleký
správca v dielni
po mojej vedomosti, mojím
vedomím
meškať
duť, fúkať
lámka

dlho som ťa čakal;
dosiahnúť niečo, niečoho
podnes

¹ Slovo *doba* je v ľudovej reči neznáme. Kde možno, vyhybujeme mu.

dohromady

dojista

dóľky očné

donesť v takýchto výrazoch:

To potreba so sebou donáša.

Všetkých nás na žobrácku
palicu doniesol.

Doniesť o život. (Ums Leben
bringen.)

Obel doniesť.

Vec tak to so sebou doniesla.

dopis

doporučať, doporučenie

doposiaľ

doposlať

dorosť

dosavád; dosavádny

dostaveničko

došiel; dojsť

dotehdy

doviesť?²

aj ja to dovediem

dovediem to urobiť

dovolená

zdravotná dovolená

druhý (nepíš miesto iný)

držať.

držať reč

držali sa za múdrych

držať kone, voly

držať shromaždenie

zápisnica konventu, držaného
dňa ...

držať poradu

držať jazyk za zubami

držať si za povinnosť

dvakrát³

dychťil za vedou

dovedna, spolu, dokopy

doista

jamky očné

To potreba kaže.

... ožobráčil nás, do žobro-

ty nás vohnal

života pozbavil

obetovať

Tak to vec vyžadovala.

list, písmo

odporučať, odporúčanie

dosiaľ, doteraz

poslať

dorast, podrasť, mládež

dosiaľ; doterajší

stretnutie, schôdzka (fr. ran-
dezvous, čít. randevú)

prišiel; prísť

dotedy

aj ja to dokážem, ... viem

viem to urobiť

prázdny; dovolenie ^{rievolenta}

zdravotné dovolenie

iného bránil (nie: druhého)

rečniť

pokladali sa za múdrych,

alebo: mysleli, že sú múdri

chovať kone, voly

mať shromaždenie

zápisnica konventu, ktorý
bol dňa ...

mať poradu, radiť sa

mať jazyk za zubami

pokladať si za povinnosť

dva razy

dychťil po vede

E

Englicko, anglický, Angličan!

evangelický, evangelium, evan-
jelik

Anglicko, anglický, Angličan

evanjelický, evanjelium, e-
vanjelik

² *doviesť* vo význame českého *dověsti* = *uměti* v slovenčine nejestvuje. Máme iba *vedieť*, ktoré značí to isté, čo české *uměti* i *vědět*.

³ *dvakrát* a ostatné složené slová s *krát* zriedka sa užívajú; *raz* celkom nahradilo *krát*.

F

fajčenie⁴ je zakázané
napchal si fajku (megtöltötte
a pipáját)
zdochla mu fajka (kialudt a pi-
pája)
fiók
Francia
fták

fajčiť je zakázané
napchal si do fajky
zdochlo mu vo fajke
priečínok
Francúzsko
vták (vyslov fták)

G

gdo
girant, giro
grg
grieda

kto
žirant, žiro
krk
krieda

H

habsburgský
hamba, haňba
hmestíf sa
hore sa drži
hore sa maj!
horevzatý (protokol)
horšej
hospodár
hospodyňa
hrať husle, klavír
hrajem, hraješ, hraje atď.

habsburský
hanba
vmestíf sa
nedá sa
hore sa! hor' sa! vstávaj!
protokol, napísaný dňa ...
horšie
gazda, roľník
gazdiná
hrať na husliach, na klavíri
hrám, hráš, hrá atď.

(Pokračovanie.)

⁴ Slovenčina rada vyhýba slovesným podstatným menám.

R O Z L I Č N O S T I

Radlo či rádlo. — Pravidlá slk. pravopisu (str. 254) pokladajú za dobrý iba tvar *radlo* s dlhým *-á-*. Nakoľko ide o kvantitu slovenských samohlások, nachodíme v Pravidlách dosť odchýlok proti terajšiemu úzu. Bernolákov Slovár nepozná slovo *radlo*, ani štúrovský slovník Št. Jančoviča z roku 1848. V Loosovom slovníku (III, 467) a u Pechány (I, 294) uvádzajú sa len tvary *radlo* s krátkym *-a-*. Otázka je, ktorý tvar je dobrý: *radlo* či *rádlo*. Tvar *rádlo* s dlhým *-á-* nachodíme v literárnej reči po prvý raz len v Pravidlách slk. prav., preto je akiste chybný. Po slovensky musí byť *radlo* (ako má už Loos a Pechány), tvar s krátkym *-a-* je dosvedčený aj z moravských nárečí (pozri Bartošov Dial. slovník morav. str. 351). Okrem toho pre krátkosť tvaru nachodíme aj historické odôvodnenie. Praslovanské dlhé prízvučné slabiky s intonáciou

akúťovou skráťily sa v slovenčine, ale v češtine ostaly dlhé, na pr. česky je *kráva, bláto, jáma, maslo, rámě*, ale slovensky *krava, blato, jama, maslo, ramä* a pod. Ā do tejto skupiny slov treba zaradiť aj slovenské *radlo* a české *rädlo*. Kráťenie praslovanského akúťu nastalo nielen v slovenčine, ale aj v srbochorvátštine, kde v slovách *krava, blato, jama, maslo, rame* a pod. je krátke *-a-*. Pravda, krátke *-a-* je aj v srbochorvátskom slove *ralo*. Preto môžeme celkom smele proti Pravidlám písať *radlo*, lebo len tento tvar vyhovuje slovenskej kvantite.

Streĳ. — V našich reštauráciach badať, že hostia aj čiašnici *hanbia* sa vysloviť nemecké a napolo zdomácnené slovo „špricer“, Miesty hovoria podľa českého „strik“, čo je hláskoslovne chybný tvar. Dobre po slovensky je *streĳ*. Nachodíme toto slovo v Loosovom (III, 522) i Pechányovom slovníku (I, 329), ale poznáme ho aj z úzu.

Treba len odporúčať užívanie slova *streĳ* miesto nemeckého „špricer“, ktorého cudzí pôvod veľmi cítiť.

Āko písať cudzie miestne mená a priezviská? — (Odpoveď pánu J. K.) Máme dve skupiny cudzích miestnych mien v slovenčine: 1. dávnejšie prevzaté mená, ktoré sa prispôsobily celkom našej výslovnosti, na pr. *Paríž, Viedeň, Varšava, Krakov, Záhreb, Debrecín, Budapešť, Olomúc* a pod. Ony sa už celkom vžily, a preto neslobodno nám písať: *Paris, Wien, Warszawa, Kraków, Zagreb, Debrecen, Budapest, Olomouc* a pod.; 2. oproti tomu máme cudzie miestne mená, ktoré nie sú majetkom celej slovenskej pospolitosti, na pr. *Versailles, Toulouse, Szolnok, Kecskemét, Aleksinac*, a pod. Píšeme ich v pravopise cudzej reči. Pravda, nemožno vždy presne určiť, ktoré cudzie miestne meno sa už vžilo. Slováci v Juho-slávii istotne prispôsobili si mnohé miestne názvy, ktoré my nepoznáme. Oni správne píšu: *Nový Sad, Petrovec* a p. (nie po srbsky: *Novi Sad, Petrovac*), ale musia už písať *Āleksinac*, lebo nieť poslovenčeného tvaru *Alexinec*.

O cudzích priezviskách treba vedieť, že neslobodno ich nikdy písať foneticky, ale vždy etymologicky. Píšeme: *Goethe, Schiller, Boncour, Paderewski, Tolstoj* a p. (nie: *Gefe, Šiler, Bonkur, Paderewský, Tolstý* a p.) Cudzíe priezviská (aj slovanské) pravopisne nikdy neprispôbojeme.

Možno-li. — Opyťovacie slovko *-li* v ľudovej slovenčine je veľmi zriedkavé. Užíva sa azda len vplyvom biblickej češtiny v *jestli*. Preto aj *možno-li* nie je dobre po slovensky. Veď miesto *-li* máme opyťovacie slovko *či*. Povieme teda: *či možno* alebo *či je možné*.

Tu je k dostaniu. — Je to nepekný germanizmus (typu *zu haben*). Slovenčina veľmi nerada slovesné podstatné mená, kde môže vyhybuje im. Už vonkoncom nestrpí spojenie predložky *k* so slovesným podstatným menom. Preto hovorme a píšme: *Tu dostať* (nie: *tu je k dostaniu!*). Dost častá je väzba *na + slovesné podst. meno: Jeden mau pri sebe kaše na varenia* (t. j. na varenie; viď Súpis slk. rozpráv. I, 309, doklad z Nespál v Turci); *aj hu už vlezli na spálenie* (Súpis III, 102, v texte z Tekovskej). Proti tejto väzbe nemožno nič namietat.

Jednateľ, tajomník, sekretár. — Mnohé spolky majú ešte jednateľov, hoci slovo *jednateľ* je nedobré. Jednateľom mohli by sme volať toho, kto sa jedná (povedzme, kupec na jarmoku), ale nijako neobstojí toto slovo na označenie sekretára, tajomníka. Miesto *jednateľ* hovorme a píšme *tajomník* alebo *sekretár*, lebo tieto dva tvary sú bežné. V ostatnom čase pokúšajú sa niektorí robiť rozdiel medzi *tajomníkom* a *sekretárom*. *Tajomník* je vraj neplatený úradník a *sekretár* platený. Pravda, takéto smelo robené rozdiely sa nevžijú a sú zbytočné.

Ovšem. — Je bohemizmus nesrozumiteľný a v ľudovej reči neznámy. Miesto neho máme *pravda, pravdaže*, ktoré majú rovnaký význam ako české *ovšem*.

Z úradnej slovenčiny. — V úradnej slovenčine nachodíme celé hŕby chybných slov a väzieb. Pán J. Gr. z Košíc upozorňuje nás, že v jednom liste, ktorý dostal od železničného úradu, našiel okrem iných takého chybné slová: *pokladna* miesto *slk. pokladnica, tiskopis m. tlačivo, topil m. kúril, kúril m. fajčil, delník m. robotník, zbožie m. tovar (zbožie značí v slovenčine obilie), cestovný riad m. poriadok, spriedoči (ba i pruvodči) m. sprievodca*. Upozorňujeme na ne, lebo sú veľmi časté. Keby sme mali v Slovenskej reči sústavne upozorňovať na chyby v tlačivách, museli by sme časopis hodne zväčšiť, lebo taká strašná je slovenčina v úradoch.

Niet ničoho. — Už častejšie sme pozorovali, že po *niet* začína sa zanedbávať záporný genitív. Dost často sa píše *niet nič* miesto správneho *niet ničoho*. Je síce pravda, že záporný genitív v živej reči postupne zaniká, ale *niet* bez neho sa nikdy neobíde, lebo nemôžeme povedať na pr. *tam niet človek*, ale len *tam niet človeka* a práve tak: *niet pomoci* a pod.

Nebezpečenstvo — nebezpečie. — Bernolák (v Slovári 1663—4) má *nebezpečenstwi*, vulgárne *nebezpečenstvo*; Jančovič (v Slk.-maď. slov. 154) pozná len *nebezpečenstvo*; Loos (v Slk.-maď.-nem. slovníku III, 283) uvádza už okrem slova *nebezpečenstvo* aj *nebezpeč* (fem.), ktoré sa však nevžilo; aj nové Pravidlá slk. pravopisu uznávajú iba tvar *nebezpečenstvo*. Ale v našich časopisoch jednak veľmi často nachodíme nedobré tvary *nebezpečie, bezpečie*, ktoré sú zrejme bohemizmy. To isté platí aj o slove *násilie*, ktoré už Bernolák (l. c. 1617) pokladal za české a odporúčal slk. *násilnosť*. Ale Jančovič má už *násilja* (t. j. násilie); Loos (l. č. 275) uvádza tieto slová: *násila, násilnosť, násilie, násilníctvo*. Prav. slk. prav. majú *násilenstvo = násilie*. Z uvedených príkladov vysvitá, že po slovensky dobré je len *nebezpečenstvo, bezpečnosť, násilenstvo, násilnosť* (nie *nebezpečie, bezpečie, násilie*). — Niekoľko slov pre tenže pojem nie je obohatením jazyka, ale komplikovaním, najmä vtedy, keď ide o slová, ktoré živá reč nepozná.

Vôbec tu nemá ísť o to, aby sme sa vyhybovali českosti, ale aby sme hovorili slovenskosti — v spisovnej reči Slovákov. Samo Czambel.

SLOVENČINA VO VEREJNOM ŽIVOTE

Jozef Ciger-Hronský:

SPISOVATELIA A REČ.

Rečová otázka od prevratu hodne sa tísila do popredia a stále bola otázkou živou. Hoci ani dnes nemožno povedať, že sa už dotísila na pravé miesto, na miesto, ktoré jej patrí, jednak — aký-taký výsledok je už tu a nemožno ho zatajiť. Hoci slovo „tiskanie“ nie je celkom nóbl slovo a nepatrí veľmi súmerne k takej vážnej otázke, no, načo okrášľovať vec, keď je spôsob nie fajnový, ale pravda je pravda, otázka slovenčiny musela sa u nás nie to raz, ale stále iba *tiskať*. V posledné časy vec rečová stala sa až každodenným chlebom: páni od vedy si veselo nadávali, pochytili sa do vlasov, žiaľ, v dlhých replikách viac bolo iba omáčky ako skutočného zrna, češť výnimkám, ale — ja by som ich nikdy nešiel utišovať, ani vyrovnávať.

Haravara je jednak len dobrá, trochu viac pohyblivosti iba poslúži veci a vari neškodilo pomútiť vodu, aby sa vyčistilo i dno.

Lahko mi veríť, lebo tak bolo všade a vždy, že z každého kvasu čosi sa jednak len upieklo.

I príčiny škandalózných rečových kazov, žiaľbohu, veľmi mnohých a častých, nie sú tým najsmutnejším úkazom. Znamenajú: veľká a široká, ba už i hlboká je potreba dobrej reči, ba taká ohromná, že regulátori vecí ani nestačia všetko premuštrovať. Slovenčina stala sa potrebou, prosto navalily sa s večera do rána na tisícky ľudí a prišiel — prirodzený chaos. Navalila sa aj na ľudí, ktorí nemajú alebo ani nemôžu mať priamy záujem na reči, nuž nemožno sa nijako diviť, že povychodily z toho huncútske veci, čo zavše dubkom stavajú vlasy. Často sa zdôrazňuje a argumentuje onými štrnástimi rokmi od prevratu, je to vraj hodný čas. Akože? Ak sa obchodníci nenaučili hneď napísať objednávku dobre, ak hneď neboly rečove ozaj správne všelijaké „svedectvá účinkujúce“, „zdravotnicke svedectvá“ a „chudobné vysvedčenia“, tak nie sú celkom v poriadku ani dnes, — poručeno Pánu Bohu! — ale veď, povedzme, ani noviny si nepomohly primeraným spôsobom za tých štrnásť rokov!... Kolko rečových úšklabkov vám pertraktujú každý deň! Či aj tu pochybovať, že niet záujmu o reč?

Pomáhal si, ako kto vedel.

Chvalabohu, i kontrolórov potešiteľne pribúda a úprimne sa priznám, hoci viem, všeličo utfžim, teší ma najmä prírastok praktických filologov. Toho nám treba dnes v prvom rade. Páni od vysokej vedy nech mi láskave odpustia, nepopriem ja nikdy, že prehláskovanie (tak sa to volá?) v XII. storočí je krásna, zaujímavá a dôležitá vec, ale ak ich bude primnoho vysoko ve-

decky okúzlených, tak povedzme: nemožné dnešné inzeráty zajtra-pozajtre dostanú hlavičku: „A na koniec trochu humor.“ O tom ani nehovorím, ako pôsobí na človeka reč filologa, možno veľmi opatrne povedaná podľa všetkých regulí pravopisných, ale ignorujúca frazeologiu, väzbu a akú-takú estetickú stránku reči. Tu potom neobávam sa poznamenať, že pre očistu reči viac vykonal na príklad p. Gedeon Turzo, martinský korektor v tlačiarňi, ako mnohá učená replika, najmä ak mala i tendenčný hrot. Viem, poburujem nejednu statočnú myseľ, ba si utfzím i dobromyseľné upozornenie a poklepkávanie po pleci: „Vieš, veď je tak, jednak sa však nesmie taká vec napísať.“ Ale načo utekať od skutočnosti, od života, keď ten má v prvom rade právo, aby si svoje požadoval?

U nás dnes nie reparovať a okrášľovať treba, ale mnohú vec treba ešte len budovať.

*

Len čo sa ozvaly prvé hlasy na ratovanie slovenčiny, hneď boli v tom i spisovatelia, aj sú v tom i dnes a dostávajú svoje, vraj tak, ako im patrí. Nepíšu celkom poriadne a to nemá byť. Veď nemá byť, pravda je istá, nikto ju popierať nebude, i mne ani na um nepríde, aby som spisovateľskú gardu bránil, a čo je pravda, zasa je len pravda, kde sa literáti prevíňujú, len von s tým, ale — ľudskejší a spravodlivejší mertuk prosím!

Ak sa vec niekomu zapáči, nech položí na vážky: kto za posledných desať rokov doniesol viac do chalupy, či spisovatelia alebo veda a kritika, ktorá je len vtedy oprávnená, ak je tvorivá. Myslím, nebude sa treba hádať a spisovateľská cecha neobíde práve najhoršie. Ak vedeckí regulátori zmohutneli kvantitatívne i kvalítne, tým jasnejšia je cesta literátov i na poli jazykového vývinu a môže byť azda len o tom reč, či snahy ovládať úplne i formálnu stránku literatúry je dosť alebo málo. O neďbalosti nemalo by sa hovoriť.

I ľudskejší mertuk som prosil.

Akosi zriedka prichodí na um kritikom zamyslieť sa, ako bola veľká čiastka literátov prichystaná na formálnu stránku tvorby a ako mohla byť prichystaná. Či postačila na to pre dnešné požiadavky ľudová reč tu taká, tu onaká, niekoľko časopisov s nedôslednými korektúrami, Czambelova rukoväť a dosť. I najvážnejší učiteľia, čím boli redakcie, nesú nejednu vinu spisovateľských pokleskov, ale ťažko by som pripúšťal hneď ich

---

Komu je najvyšším vzorom terajšia spisovná reč naša, tomu pravdaže nevyhovuje reč ľudu. Ale kto pozná reč ľudu, toho naveky odševní jej naprosta srozumiteľnosť a jasnosť.
Samo Czambel.

---

ukameňovať. Priznám sa rád a vďačne, mnohú vec naučily i mňa — ak nie všetko! — no, sotva kedy zabudnem, koľkú opletačku mi narobily na príklad so zvratným zámenom „sa“. Nešpekuloval som, aj sotva budem niekedy, keď mi prišlo písať, nuž i „sa“ som tam napísal, kde sa mi núkalo pod pero, ale ako poslušný a pozorný žiak všemohúcich redakcií pobadal som, moje „sa“ ďaleko sa dostáva od pôvodného miesta, a to na taký záhadný kraj vo vete, ktorý gramaticky ani dnes neviem určiť. Koľko som sa natrápil, pokým som ako-tak vedel natrafiť na približné miesto slovka *sa!*... A keď som sa mal tešiť z výsledkov, vysvitlo, že veru zlý bol recept. Prosím, teraz už neponesiem vinu, akže to nikdy nebudem vedieť.

Keď si človek uváži, ozaj je dosť všelijakých funkcionárov okolo vyjdenia knihy, nevynechajúc z radu ani sadzača, a napokon sa všetko prísije na autora. Nehovorím to bez dôvodov: čítal som recenziu, a to nie jednu, kde i za tlačové chyby dostali autori, jednoducho preto, lebo páni recenzenti nevedeli si ich oddeliť. Ináč dobre, že požiadavky pre formálnu stránku literatúry vyšly z radov kritikov, aspoň im dnes možno povedať, že sa dosiaľ málo starali o rečovú stránku literárnych diel.

Vari chyba je i tam, že sa dosiaľ akosi všetko hádže do spoločného koša a nehovorí sa dosť jasno, kedy ide o reč umelca, kedy o konvenčnú slovenčinu, hoci by sa to trochu patrilo. Nevieť sa zbaviť dojmu, že dnes životnejšie sa volá a má sa volať po úprave každodenného chlebaka a tu je ten ťažší, ale na dnešok i významnejší oriešok. Určite možno predpokladať, že literáti si jednak len obzrú svoj materiál, postavia si aj sami mnohé požiadavky, aj si ich budú vedieť splniť, ale pochybený by bol smer očisty, keby smeroval len sem a nevšimal si dôkladnejšie širšieho poľa, kde je i roboty viac, aj nebezpečenstva až priveľa.

J. Škultéty:

SLOVENSKÁ REČ.

V pražskej „Národní Politike“ 11. septembra pod záhlavím „O čistotu jazykovou“ publicista Stanislav Nikolau v úvodnom článku vykladal, aká potrebná vec je starať sa o čistotu reči. A „není to lehká povinnosť, zvláště v novodobém shonu života a v těsném styku s cizími jazyky. Jsouť mnohá slova a obraty v tisku užívané téměř shodné ve všech kulturních jazycích... Jazykové čistoty a správnosti mluvy docilují nemnozí Francouzové, jejichž jazyk je tak dokonale propracován. V anglických novinách často napomínají pisatele pro jazykové závady. Americké filmy v Anglii zakázali prostě z obavy, aby se jim americkou angličtinou nezkazila mateřština. Známý jsou posměšky říšských novin nad němčinou pražských německých novin.“

Po takýchto dobrých poznámkach Nikolau prejde na našu slovenskú reč, a pohorší nás každým svojím slovom. Oni pokladajú vraj „za prehnanou citlivosť, je-li z této otázky (z otázky o čistote jazyka) vyvozováno politické štvání, jako se stalo při nedávných udalostech v Slovenské Matici. Je tu viděti slušnou dávku uražené ješitnosti, malichernictví, přecitlivělosti, nedostatek smyslu pro kázeň, zneužívání věci, které se dají dohodou odstraniti, k účelům politickým. Necht' nám slovenští bratři nezalívají našich poznámek. Není to přece (!) nikterak ponížující konstatovat, že slovenčina je dosud velmi neustálená. Ani původce hesla ‚Za tú našu slovenčinu!‘ nenapíše článek, který by obstál před kterýmkoliv filologem slovanským. Co jeden roduverný Slovák napíše, to druhý stejně roduverný ‚strhá‘. Pro korektory slovenčiny je tento stav přímo zoufalý. Sám ‚Slovák‘, bijící se tak horlivě za slovenčinu, hemží se chybami proti slovenčině. A bude se hemžit, dokud nedojde k vzájemné dohodě o pravidlech řeči.“

K tomuto ešte dokladá: „To, co se odehrálo s posledními pravidly, poskytlo bolestné a smutné divadlo, ať vina spadá na tu neb onu stranu. Je to tím bolestnější, že se spor zvrhl na politické pole.“

Skoda, že Stanislav Nikolau málo rozumie podstate veci. V júni 1921-ho, keď slávila sa pamiatka Jána Jesenia čiže Jesenského, v Prahe pred 300 rokmi za vec českého národa od katov roztrhaného, v rodnom hniezde Jesenských, v Jasene, nedáľe Turčianskeho Sv. Martina a pod Lyscom, videli sme v sprievode dr. Chr. Hynka, rektora zakladanej univerzity bratislavskej, i publicistu Stanislava Nikolaua. Boli by sme sa tedy nazdali, že český spisovateľ povšimnul si i zvukov, ozývavších sa v malej dedinke pod Lyscom, i reči povedaných pri tom slávnostnom akte. Pravidiel pre spisovný jazyk iste treba mať, ale ony nie sú „sine qua non“. V prvej tretine 19. stoletia náš Ján Hollý mohol znať málo pravidiel svojej slovenčiny, a reč jeho epických veľkých tvorieb, „Svatopluka“, „Sláva“, „Cyrilo-metodiady“, alebo ľúbzených selaniek (idýl) je taká, ani čoby ju pred ním už celé veky veľké talenty boli vzdelávaly. Sládkovič, Chalupka, Janko Kráľ, Botto, potom Vajanský, Hviezdoslav, Kukučín i Elena Šoltésová, Vansová, Timrava, Podjavorinská, Rojová, od Hollého prví o jedno, druhí o dvoje pokolení mladší, písali v také časy, keď pre slovenčinu nielen nebolo škôl, ale ju krem toho i naj-surovším spôsobom ubíjali, a jednako, milý pane z Prahy, rečou týchto našich poetov a spisovateľov my môžeme sa pred svetom, pred Slovanstvom i pochľúbiť! Politické, krajinské pomery naše boli veľmi nedobré, ale zato písať po slovensky nebol taký kríz, práca korektorov nie taká strašná, ako sa pán Nikolau nazdáva.

Roku 1909-ho bol vyšiel VII. sväzok („Suchá ratoľest“) So-braných spisov Svetozára Hurbana Vajanského. V. Jagić, profesor slavistiky na univerzitách v Odese, Berlíne, Petrohrade,

napokon vo Viedni, v tie časy, v prvej desatine 20. storočia, už vyše 30 rokov uznávaná a ctená autorita v otázkach jazyka, rozpisal sa v svojom povestnom orgáne (Archiv für slavische Philologie, 1910, str. 622—4) o knižke Vajanského tak, že v úvode robil si výčitky, ako mohol do tých čias nepoznať náležite takého spisovateľa. Hovoril, že chcel vidieť z knižky, aká je jej reč. Vzal ju do ruky, aby pozrel kde-tu, aká je slovenčina spisovateľova. Ale veru prečítal potom knižku celú. Román „Suchá ratolesť“ predstavuje vraj spisovateľa v najkrajšom rozvíaní. „Poznáme tu pekný kus slovenského života, zobrazovaný vo farbách ozaj živých“ ...

A potom pokračuje Jagić: „A jestli sa mi líbil obsah, ešte väčšiu radosť mal som z krásnej formálnej stránky diela, čiže z *bohatej, milozvučnej, pôvodnej reči Hurbanovej*. Z nej máme dojem literárne jemne vzdelanej díkcie, ona vinie sa ohebné k bohatému chodu pôvodcových myšlienok. Dobrý je účinok najmä *frazeologie pôvodne slovenskej, samostatnej*, nakoľko len možno *zbavenej v malých slovanských literatúrach silne ujatých germanizmov*.“ Tu potom Jagić robí si až výčitky, že takejto slovenskej literatúre zameškal venovať náležitej pozornosti. Reč Hurbanovu zovie ešte raz krásnou — *„rozhodne moderná a slovanská reč Hurbanova je taká, že túto jej prednosť mohli by závidieť niektoré malé literatúry slovanské.“*¹⁾

Nuž písal toto o slovenčine profesor Jagić a v takom orgáne, akým bol za jeho redaktorstva „Archiv für slavische Philologie“. A keď v slovanskej vede našej reči dostane sa takého vyznačenia, novinár český v svojich úsudkoch o nej nechže si dáva pozor!

Ale za výrok, že o pravidlách slovenského pravopisu spor „zvrhl se na politické pole“, sme vďační Stanislavovi Nikolauovi. Štranou, na ktorú v tom padá vina, my nie sme. Veď to páchalo sa proti nám.²⁾

¹⁾ Na poznámku Jagićovu, že v *Suchej ratolesťi* Rudopofský upomína ho na *Rajského* z ruského románu *Gončarova*, s našej slovenskej strany možno doložiť, že v Rusku taký *Rajský* a jeho život vo všeličom podobal sa ľudom a ich životu u nás. Od *Rudopofského Hurbanovho* románu nebolo by ďaleko na pr. k takému *Ľarnovi Szentiványimu*, slovenskému veršovníkovi *liptovsko-zemianskemu* zo 60-tych rokov 19. storočia. Alebo akou zaujímavosťou mohol byť pre slovenský román na pr. taký *Dido Pongrác*, spomínaný v ktoromsi ročníku *Slov, Pohľadov*. Škoda len, že týchto ľudí v poslednom ich pokolení maďarská škola pozbavila pôvodného ducha a typičnosti.

²⁾ Aby bolo prístupnejšie, z *Jagićovho osvedčenia o slovenčine Vajanského* prepisujeme v pôvodnom znení:

....*Das Werk datiert aus den achtziger Jahren des vorigen Jahrhunderts, aber sein Inhalt wirkt noch jetzt ganz aktuell... Doch wenn mir schon sein Inhalt zusagte, so hatte ich noch grössere Freude an seiner schönen formalen Seite, die meine an der reichen, wohlklingenden, originellen Sprache Hurbans. Sie macht nicht den Eindruck eines vernachlässigten ungepflegten Idioms, bewegt sich vielmehr in den Bahnen*

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Mená štyroch našich súdov. Do prevratu a čiastočne i po ňom mali sme: 1. *okresný súd*, 2. *sedriu a súdnu stolicu*, 3. *súdnu tabulu* a 4. *kúriu*. Teraz máme: 1. *okresný súd*, 2. *krajský súd*, 3. *vrchný súd* a 4. *najvyšší súd*. Staré názvy súdov boli zrušené bez opýtania čo len jedného politického klubu, čo len jednej kultúrnej ustanovizne. Nik sa nespýtal, či nás ku starému stavu neviažu rečovo-tradičné a kultúrno-historické ohľady, alebo priam, že nové názvy sú rečove zlé. V normálnych pomeroch obyčajne len vtedy sa menia názvy starých inštitúcií, keď už nezodpovedajú a keď sú už naporúdzí lepšie a vhodnejšie. Keď s rečovej stránky skúmame škálu nových mien, musíme uznať, že nevyhovujú. Okresný súd a krajský súd ukazujú stupňovacia tendenciu do dĺžky a šírky podľa rastúceho geografického úseku-obvodu, ale vrchný súd a najvyšší súd stupňujú sa jeden nad druhým do výšky, zdola nahor. Toto je teda kombinácia dvoch popri sebe nemožných stupňovacích spôsobov, čo sa zvlášť v právnej terminológii zle vyníma. Veď u právnikov základom všetkého má byť konzekventnosť a logičnosť. Názvy súdov mali by sa stupňovať na pr. takto: 1. *okresný súd*, 2. *krajový súd*,* 3. *oblastný* (ale-

* Slovo „krajský“ v uvádzanom smysle slovenčina nepozná.

bo *krajinský*) *súd* a 4. *državný* (alebo *štátny*) *súd*. Pojmove pri správnom stupňovaní na jednej báze nemôže stáť nad „vrchným“ niečo, čo by bolo ešte „vyššie“, nakoľko i najvyššie musí mať svoj vrch, čím sa potom tiež iba vrchným sfáva. Nemožno „vrchné“ pretrumfovať najvyšším, lebo od vrchného nieto gradácie k najvyššiemu, nakoľko vrchné je už samo sebou i najvyššie. Za úradnú právnickú terminológiu neťaží nás žiadna zodpovednosť, lebo my sme si ju nerobili. Názvy našich súdov sú nedôsledné a ešte viacej chýb je v ostatnej právnickej terminológii, ktorej revíziu súrne potrebujeme.

—fri—

Slovenské diapásky. Naša domáca filmová produkcia dnes ešte nepostačuje, odkázani sme na import zahraničných filmov, najmä nemeckých. Pri zvukových filmoch úloha sprievodných diapásk stáva sa podradnejšou, lebo väčšina obecnstva — hlavne vo väčších mestách — nemecky vie. Ale toto nemalo by stačiť úradom, ktoré zväčša povolujú chybné diapásky. Každý film putuje z mesta do mesta s t. zv. povolovacím cenzúrnym listom. Filmy cenzuruje oddelenie ministerstva vnútra a krajinský úrad. Film môže sa premietiť, keď je cenzúrny list v poriadku. Často sme svedkami veľkej povrchnosti úradov, ktoré

einer literarisch fein ausgebildeten Diktion, schmiegt sich biegsam an den reichhaltigen Gedankengang des Verfassers an. Wohlthuend wirkt namentlich die echt slavische, von den sonst in den kleineren slavischen Sprachen stark vertretenen Germanismen möglichst freie und unabhängige Phraseologie... Zeigt die ganze Haltung der Sprache Hurbans einen so entschieden modernen, und doch zugleich slavischen Charakter, dass sie manche andere moderne slavische Sprache... entschieden um diesen Vorzug beneiden müsste. Beachtenswert scheint mir besonders eine an die russische Ausdrucksweise erinnernde Wendung, die in dem einem Verbum finiti modi vorausgeschickten Infinitiv desselben Verbums besteht: No vyčerpaj sa všetko vyčerpá (27), škodí mi neškodí jeho priateľstvo (138), mrzel ho mrzelo (155), drať drali sme poddaných (226). Miklosich führt in seiner Syntax solche Beispiele aus dem Klein- und Grossrussischen und aus dem Polnischen an"... (Jagič nazdával sa, že Hurban má to tuda podľa ruských vzorov, ale môžeme doložiť, že v slovenčine je ono domáce a hodne obvyklejšie než v poľštine. Miklosich, ako z jeho diel všade vychodí, nevedel po slovensky.)

vari ani neskontrolujú dostatočne obsah a reč diapások, keďže sú v nich samé chyby. Pravda, krajinský úrad vymenúva na rok pre každý biograf kultúrneho dozorcú, ktorý má v prípade potreby zakročiť. Film dostane majiteľ kina niekoľko minút pred premietaním, tak že kultúrni dozorcí nemajú možnosť vykonať svoju úlohu a tak chyby vlečú sa ďalej. Na toto denná tlač stále upozorňuje, ale akosi bez výsledku. V záujme nápravy žiadúce je, aby v ministerstve vnútra v Prahe a na krajinskom úrade v Bratislave bol odborník, ktorý by bol zodpovedný nielen za obsah filmu, ale aj za rečovú správnosť diapások. Trovy s rečovou korektúrou spojené musely by hradíť firmy, ktoré dodávajú filmy. Okrem toho treba vynechávať zbytočné sprievodné diapásky maďarské a nemecké v slovenských krajoch a prisne dbať na to, aby sa nepremietal ani jeden film vtedy, keď je na ňom i len jedna jediná rečová alebo pravopisná chyba. Náprava je potrebná. Krajinský úrad v Bratislave mohol by a mal by zakročiť. *ap.*

Korektori v tlačiarňach. Mnohé naše tlačiarne privykly na povrchný dozor nad publikáciami, ktoré vydávajú. Pred niekoľkými rokmi obstála ešte výhovorka, že niet dost zapracovaných odborných síl, že ľudia nevedia správne po slovensky. Ale dnes máme už tisíce ľudí, čo skončili slovenské stredné a odborné školy, dnes už i každý učený mal by vedieť písať po slovensky bez chyby. Keďže sa odborové typografické organizácie pridržiajú zásady, aby korektorom v tlačiarňach bol vždy typograf, máme právo žiadať, aby i korektori dobre ovládali spisovnú slovenčinu. Mýlne je domnievať sa, že stačí dbať na dobrú úpravu reprezentatívnych kníh. Veľký význam má i plakát, i leták, i rozličné tlačivá. Všetko, čo vyjde z tlačiarne, je jej fotografiou, ale aj reklamou. *ap.*

Kurz slovenčiny pre korektorov. Len niektoré tlačiarne na Slovensku majú dobrých korektorov, zväčša vystačia naši korektori s povrchnou znalosťou spisovnej reči. Preto veľká časť vydaných kníh,

tlačív a rozličných publikácií so stránky rečovej vôbec nezodpovedá. Jedinú pomoc vidíme v usporiadaní kurzu slovenčiny pre korektorov. Iniciatívu by musela prevziať organizácia slovenských typografov, ktorá by mohla usporiadať kurz spolu s Maticou slovenskou a Ústavom pre zvelaďovanie živnosti v Turč. Sv. Martine. Týmto činom dalo by sa veľa vykonať pre správnosť spisovnej slovenčiny a každá tlačiareň by istotne vďačne poslala svojho korektora na kurz. Príde iniciatíva od korektorov?

Doplnenie jazykovedeckého odboru Matice slovenskej. Výbor MS. ustanovil, aby správca dr. Jozef Škulťety sám vymenoval nových členov do jazykového odboru, v ktorom majú byť na budúce aj praktickí filológovia a spisovatelia.

Revízia Pravidiel slk. pravopisu. Výbor Matice slovenskej na schôdzke dňa 10. sept. t. r. menoval do novej pravopisnej komisie seniora Ludovíta Šenšela, býv. profesora, prof. Michala Knappa, dr. Henricha Bartka a prof. Bruna Ripku (za zapisovateľa), ktorí pod dozorom un. prof. dr. Jozefa Škulťety majú vykonať revíziu Pravidiel slovenského pravopisu. Pri revízii odbornej terminológie komisia má sa poradiť s vedeckými odborníkmi Matice slovenskej a spisovateľmi.

Spolok sv. Vojtecha a slovenčina. Literárny odbor vojtešského spolku odovzdal na valnom shromaždení MS. dňa 12. mája t. r. správe Matice slovenskej 74-stránkový „Návrh na úpravu pravidiel spisovného jazyka“. Návrh vypracoval literárny odbor vojtešského spolku a podáva veľmi mnoho dobrých upozornení. Boj okolo Pravidiel slk. pravopisu prináša veľa pozitívnych výsledkov, najmä nashbierala sa kopa drobných poznámok a opráv, o oprávnenosti ktorých bude musieť rozhodnúť nová pravopisná komisia.

Robotník o spisovnej slovenčine. Dnes o slovenčine uvažuje sa všade. Láskavosťou dr. Vi. Clementisa dostali sme do rúk „Úvahy robotníka o slovenskom pravopise“. Na-

písal ich Ján Beľko, murár zo Závažnej Poruby, ktorý požaduje zjednodušenie slovenského pravopisu v duchu zásad fonetických. Okrem toho v závere jeho práce čítame tieto zaujímavé vety: „Čo robí mnohé slovensky písané knihy, časopisy atď. u ľudu nie celkom našskými, je hlavne to, že obsahujú zbytočne mnoho medzinárodných slov. Často sa stane, že keď človek, ktorý chodil len do ľudovej školy, číta niečo podobného, čoho pisateľ chcel byť za každú cenu čo najmodernejší, a chce mu úplne porozumieť, nevyhnutne potrebuje slovník s medzinárodnými slovami. Ináče príde o najkrajšie dojmy z prečítaného, a to len preto, že tie slová, ktoré mali vzbudiť uňho isté dojmy, boly vyjadrené v medzinárodných slovách, ktorým on nerozumel. Viem, že na obranu používania medzinárodných slov v spisovnej slovenčine dá sa mnoho namietať... Berme však vec docela jednoducho; je to predsa len niečo podivného, keď menej vzdelaný Slovák má čítať slovenský spisbu so slovníkom v ruke! Dnešní slovenskí spisovatelia, novinári a pod. nemali by predsa spisovnú slovenčinu tak náramne „pánštit“, lebo, ak to pánštenie pôjde takým krokom ďalej, ako podnes, *spisovná slovenčina stane sa slovenskému dedinskému ľudu ničím cudzím, čo iste nebude na osov našmu malému národu.* — Úprimne by som odporúčal každému — ak si môžem dovoliť niekomu niečo odporúčať — kto píše slovensky a želá si, aby jeho spísbe každý Slovák a Slovenka porozumel úplne, používať len tie medzinárodné slová, ktoré sú už úplne zdomácnené, a len tam ich použiť, kde nemôže najst vhodného slovenského alebo aspoň slavianskeho výrazu... Myslím, že každému rodnému Slovákovi a Slovenke majú lepšie ľahodiť slová našské, ako tie „zkade-tade posháňané“. Skrátka, čo sa má volať slovenské, nech je to v skutočnosti slovenské. Kto však má rád ukrutne medzinárodné slová, ten nech píše v esperante pre esperantistov.“

Nevieme, odkiaľ čerpal svoj eznanosti Ján Beľko; tu odcitovanú časť jeho úvahy podávame bez štylárnej zmeny a teší nás, že záujem o spisovnú reč našu preniká tak hlboko do národa. Je to dôkazom, že spisovná reč nie je ľahostajná nikomu a že robotníci a roľníci požadujú, aby spisovná slovenčina bola im prístupná. A to je aj snaha nášho časopisu a celého hnutia za dobru spisovnú slovenčinu. H. B.

Slovenčina na univerzitách. Slovenské jazyky sú dobre zastúpené na našich univerzitách, nie však slovenčina, lebo profesori „československého“ jazyka sú natoľko zaujatí podrobným štúdiom češtiny, že nestihnú venovať svoje sily aj slovenčine. Preto sa slovenskej reči nedostáva na univerzitách toho miesta, ktoré jej ako štátnej reči patrí. Napraviť to možno iba rozdelením katedier jazyka československého, čím na každej univerzite mala by slovenčina svojho profesora, ktorý by, pravda, musel byť aj skúšobným komisárom pri štátnych skúškach pre stredoškolských profesorov. Toto treba vykonať už i preto, aby profesorský dorast bol primerane vzdelaný v slovenčine. Teraz český kandidát profesúry nemusí vôbec prakticky ovládať slovenčinu, a keď sa dostane na Slovensko, musí sa on, profesor „českoslovenčiny“, učiť po slovensky! V tomto náprava je potrebná. H. B.

Dr. I. Dérer o slovenčine. Podľa dr. I. Déreera nové Pravidlá slk. pravopisu naprávajú vraj krivdu, čo sa stala západnej slovenčine. Bohemizmy v Pravidlách sú podľa neho zo západoslovenských nárečí, ktorých „tvrdosť“ je vraj demokratická oproti aristokratickej mäkkosti stredných nárečí. Dr. I. Dérer ako min. škol. mal by viacej rešpektovať vedu a uviesť konkrétne doklady pre svoje tvrdenia. Pokým to neurobí, budeme musieť o ňom predpokladať, že nechápe dobre svoju funkciu predstaviteľa vedy vo vláde. Preto čakáme, že Dr. I. Dérer odôvodní vedecky svoje tvrdenia. H. B.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ: A. Prídavok.

Tlačila Nová knižtlačiaroň v Turčianskom Sv. Martine, Kuzmányho ulica č. 2